Cumhuriyet Halk Partisi'nin Parti Marşı Arayışı (1935-1947) A Party Anthem Quest of the Republican People's Party (1935-1947)

Doç. Dr. Önder DUMAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi - Samsun

Öz: Bu makale Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker'in gayretleriyle bir parti marşı arayışı içine giren Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1935'ten 1947'e kadar süren marş arama sürecini incelemektedir. 1947'de parti üst yönetimi kamusal alanda sıkça kullanılan "Dağ Başını Duman Almış" marşını parti marşı olarak kabul etmişse de, bu durum çok uzun sürmemiş, 70 gün sonra toplanan VII. Kurultay partinin marş ihtiyacı olmadığına kanaat getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Marş, Dağ Başını Duman Almış, Recep Peker

Abstract: This article examines the party anthem quest of the Republican People's Party, led by Secretary General Recep Peker between 1935 and 1947. Although the party's central executive board accepted the commonly used anthem "Dağ Başını Duman Almış" [Fog Took Over the Mountain Top] as the party anthem in 1947, 70 days later in the 7th Congress of the party it was decided that the party did not need an anthem.

Keywords: Republican People's Party, Turkey, Militarism, Dağ Başını Duman Almış, Recep Peker,

Giriş

Marş sözlük anlamı itibariyle ritim, ölçü ve tempo bakımından bir topluluğun yürüyüşüne eşlik etmek üzere, birlikte ve kolay söylenebilecek nitelikte bestelenmiş, sözlü ya da sözsüz müzik parçalarına verilen ad olup, pek çok çeşidi vardır. Yürüyenlerin mahiyetine göre matem (yahut cenaze) marşı, hücum marşı, süvari marşı ya da konusuna göre zafer marşı, askerî marş, milli marş, parti marşı gibi muhtelif marşlar bulunmaktadır.¹

Tarihi arka plana bakıldığında; Osmanlı döneminde marş bestelerinin askerî amaçlarla yapılmaya başlandığı ve Cumhuriyet dönemine kadar yapılan marşların da çoğunlukla savaş ve asker temalı olduğu söylenebilir. Nitekim bu marşların ilki 1827 yılında kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye için bestelenen marş olup, Cumhuriyete kadar olan süreçte 550 civarında marşın yapıldığı bilinmektedir.² Osmanlı'nın son yüzyılından Milli Mücadele Dönemi'nin sonuna kadar cereyan eden savaşların bu kadar marş bestesinin yapılmasına zemin hazırladığı şüphesizdir. İlk zamanlarda genel anlamda sadece harp marşları bestelenirken, daha sonra cephelerdeki her bir savaş için besteler yapılmaya başladı. Özellikle Osmanlı'nın son on yılında ve Milli Mücadele Dönemi'nde bu tür cephe marşlarının fazlalığı dikkat çekicidir. "Sivastopol", "Plevne", "Çatalca Zaferi", "Çanakkale", "Anafartalar", "Sakarya" ve "Dumlupınar" marşları bunlardan sadece bir kaçıdır. Savaş ve cephelerin yanı sıra bu dönemde

¹ Yılmaz Öztuna, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, c:2, İstanbul 1974, s. 13.; Ahmet Say, *Müzik Sözlüğü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara 2005, s. 335.

² Etem Üngör, *Türk Marşları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1966, s. 39-67.; Bedri Mermutlu, "Marşlar ya da Musikinin Siyasi Tarihle Akordu", *Tarih Bilinci*, S: 4 (Nisan-Mayıs-Haziran 2008), s. 48.

beklenebileceği üzere ordu ve asker temalı pek çok marş da yapıldı. “Mehter”, “Alay”, “Ordu Zafer”, “Ey Gaziler”, “Kuvayı Milliye” ve “Muzaffer Ordu” marşları bunlar arasında en bilinenleridir. Tabii sadece savaş ve asker değil, siyasî şahsiyetler ve devlet adamları da marşlarda yankısını buldu. “Mahmudiye”, “Mecidiye”, “Aziziye”, “Hamidiye” ve “Reşadiye” marşları ile Enver Paşa ve Mustafa Kemal Paşa için bestelenen marşlar siyasî ve askerî şahsiyet temalıdır. Marşlar adı geçen bu devlet adamlarının yanında siyasî hareketleri ve inkılapları da kendine konu edindi. Özellikle II. Meşrutiyet Dönemi'nin yoğun politik atmosferinin etkisiyle “Hürriyet”, “Osmanlı Meşrutiyet”, “Naşide-i Zafer” ve “10 Temmuz Marşı” gibi pek çok marş bestelendi. Bu dönemde sayıları az da olsa siyasal oluşumlara/partilere yönelik marşlar da yapıldı. Nebile Hanım'ın “İttihad-ı Terakki Marşı” (Dururken gerdanında milletin zinciri esaret), Sinanyan'ın “İttihat ve Terakki Marşı” ve Nino Prodan'ın sözsüz çok sesli “Jön Türkler Marşı” bu niteliktedir.³

Cumhuriyet Dönemi'nde, 1923-1963 dönemi göz önüne alındığında, marş bestelenmesi konusunda genel bir durgunluk dönemi dikkati çekmektedir. Nitekim 40 yıllık dönemde yapılan marş adedi 200 civarındadır. Osmanlı'daki savaş ve asker marşlarının çokluğu bu dönemde yerini okul ve gençlik marşlarına bırakmıştır.⁴ Bu dönemde politik şahsiyet olarak Gazi Mustafa Kemal Atatürk için pek çok marş bestelenirken, II. Cumhurbaşkanı İnönü için iki marş yapılmıştır.⁵ Cumhuriyet Dönemi'nde sınırlı sayıda da olsa Halkevi, Yeşilay, Darüşşafaka ve Çocuk Esirgeme gibi kurum ve kuruluşların kendilerine marş yaptırdıkları görülmekte, ancak buna karşılık siyasal oluşumların/partilerin bu konuda geri planda kaldıkları tespit edilmektedir. Nitekim bu yazının ana teması da Cumhuriyet'le yaşıt konumundaki Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) 1930'ların ortalarında başlayan ve 1940'ların sonlarına kadar süren parti marşı arayışını ve bu arayışın sonucunu ortaya koymaktır. Konunun esasına geçmeden önce kısaca siyasî partilerin niçin marşa gereksinim duydukları sorusuna yanıt verilmeye çalışılacak ve akabinde 20. yy'ın ilk yarısında marşın bazı ülkelerde siyaset alanındaki kullanımlarına temas edilecektir.

Bir Kitle Mobilizasyon Aracı Olarak Marş

Siyasal oluşumların/partilerin temel hedefi hiç şüphesiz bireyleri ve bunun da üzerinde toplumu etkileyerek, onların tutum ve davranışlarını yönlendirmek, belirli bir tarafa kanallize etmektir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için ise muhtelif simge ve semboller kullanılır. Sözcükler, sloganlar, efsaneler, atasözleri, bayraklar, flamlalar, üniformalar, amblem ve anıtlar ile beraber marşlar da bu simge ve sembollerden biridir.⁶ Müziğin daha da özelde marşın, bireyin “kitle içinde erimesine, ortak bir bilinç yaratılmasına geniş ölçüde yardımcı” olduğu, kalabalıklar üzerinde coşturucu ve kaynaştırıcı etki yarattığı bir gerçektir. Marşın hep bir ağızdan söylenmesi, “kalabalığı bir kitle durumuna getirmenin, onda tek bir varlık oluşturduğu duygusunu uyandırmanın” en etkili yoludur.⁷ Marşların etkili ezgisiyle toplum ruhunu örgütlemek ve harekete geçirmek mümkündür.⁸ Marşlar aynı zamanda partiler açısından taraftarlarında güven duygusu oluşturmak ve karşıtı sindirmek, alana hakim olduğunu göstermek, güç iklimi yaratmak adına önemli bir “belirtke”dir. Bir nevi güç gösterisidir.⁹

³ Mermutlu, *age*, s. 49-52.

⁴ Üngör, *age*, s. 41.

⁵ Mermutlu, *age*, s. 53-54.

⁶ Sezer Akarcalı, 2. *Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, İmaj Yayınları, Ankara 2003, s. 20.

⁷ Jean-Marie Domenach, *Politika ve Propaganda*, Çeviren: Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İstanbul 1995, s. 74.

⁸ Bedri Mermutlu, “Toplumsal Zihniyet İnşa ve Anlama Aracı Olarak Marşlar”, *Tarih Bilinci*, S: 6 (Ekim-Kasım-Aralık 2008), s. 27.

⁹ Domenach, *Politika ve Propaganda...*, s. 78.

JHS

2

History
Studies

Volume 8

Issue 2

June

2016

İşte toplum üzerinde bu derece etkisi olan marşlar, dünyada iki savaş arası dönemde sert ideolojik yönetimlerin başvurduğu en etkili propaganda yöntemlerinden biri oldu. Bir nevi “*müzikli siyasal iletişim*” olarak da nitelenebilecek olan marşlar,¹⁰ Hitler Almanya’sında, Sovyetlerde ve Mussolini İtalya’sında kitle ruhunun örgütlenmesinde önemli işlevler gördü. Nitekim 1933 yılından itibaren Almanya’da Nazi ideolojisini ve Hitler’i yücelten pek çok askerî ve politik şarkı ve marş yazıldı. “Vorwärts! Vorwärts!” (İleri İleri),¹¹ “Badenweiler”, “Luftwaffe”, “Deutscheland über alles”, “Ich Hatteiren Kameradan” marşları Almanya’da Hitler ve Nazi propagandası doğrultusunda sıkça kullanıldı.¹² Sovyet Rusya bu ülkeler arasında belki de marşları ideolojik propaganda aracı olarak en iyi kullanan ülke konumundaydı. Sovyetlerde Ekim Devrim’inin üçüncü yılından itibaren, Kızıl Ordu ve Kızıl Donanma Tiyatrosu gruplarının katılımıyla Çarlık Kış Sarayı’nın ele geçirilişi tiyatral olarak canlandırılırken, “Sosyalist Marş” büyük bir koro tarafından seslendirilmiştir.¹³ “Sosyalist Marş”la beraber “Kızıl Ordu”, “Beyaz Ordu Siyah Baron”, “Polyushka Polye (Benim Vadim)”, “Kutsal Savaş” ve “Moldovalı Esmer Kız” gibi marşlar Sovyet yönetimince kitle ruhunu örgütlenme aracı olarak kullanıldı.¹⁴ İtalya’da ise Mussolini totaliter nitelikteki faşizan yönetimini halka benimsetmek için yine marşlardan önemli ölçüde istifade etti. Hatta Mussolini “Kara Gömlekli” 1922 Roma yürüyüşünde çalınan Giovinezza (Gençlik) Şarkısına 1926’da Salvator Gotta’ya söz yazdırarak, Ulusal Faşist Partinin resmi marşı haline getirdi.¹⁵

Türkiye’de CHP’nin Marş Arayışı

Avrupa’da 1920’lerden itibaren sert, otoriter rejimler kitleleri örgütlemek ve parti lehine kazanmak için bu şekilde marşlardan yararlanırken, aynı dönemlerde Türkiye’de iktidarı elinde bulunduran CHP’nin tespit edebildiğimiz kadarıyla bir marşı yoktu. Partinin 1927 ve 1931 nizamnamelerinde parti marşına dair bir kayıt mevcut değildi.¹⁶ Parti marşına dair ilk kayıt 1935 kurultayında kabul edilen yeni tüzükte yerini aldı. Tüzükte sadece partinin marşı değil, aynı zamanda partinin “*altı oklu bir bayrağı*” ve “*bir rozeti*”nin de var olduğu belirtilmekte,¹⁷ marş da dahil tüm bunların bir talimatnameye göre yapılacağı ve kullanılacağı ifade edilmekteydi.

Tam bu noktada şu soruyu sormak kaçınılmaz hale geliyor: “Peki CHP neden 1935’te tüzüğüne parti marşı yapılacağına dair bir kayıt düşme gereği hissetti?” Bu sorunun yanıtı esasında o sırada parti genel sekreterliği görevinde bulunan Recep Peker ile yakından ilgilidir. Çünkü Peker 1931’de üçüncü defa genel sekreterlik makamına oturduktan sonra tek parti yönetimini güçlendirmek üzere kolları sıvadı ve bu kapsamda Avrupa’da ve Sovyetlerde bir takım incelemelerde bulundu. 1932 ilkbaharı ve yazında Başvekil İnönü ile Rusya ve İtalya gezilerine katılan Peker, ardından aynı yılsonlarına doğru Almanya ve İsviçre’ye seyahatler gerçekleştirdi.¹⁸ Peker bu gezilerinde komünistlerin Rusya’da, faşistlerin İtalya’da ve Nazilerin

¹⁰ Selim Öztürk, “Siyasal İkna ve Seçim Müzikleri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, *İletişim ve Diplomasi*, Yıl: 2, S: 3 (Temmuz-Aralık 2014), s. 199.

¹¹ Fırat Kutluk, *Müzik ve Politika*, Doruk Yayıncılık, Ankara 1997, s. 20.

¹² Öztürk, *age*, s. 199.

¹³ Toby Clark, *Sanat ve Propaganda Kitle Kültürü Çağında Politik İmge*, Çeviren: Esin Hoçcusu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011, s. 92-93.

¹⁴ Öztürk, *age*, s. 199.

¹⁵ Abdülşamet Çelikçi-Can Kakışım, “İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi”, *Anemon*, 1 (2), 2013, s. 94-95.

¹⁶ Bkz. *Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi*, 1927.; *Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı*, TBMM Matbaası, Ankara 1931.

¹⁷ *C.H.P. Tüzüğü*, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s. 4.

¹⁸ *Cumhuriyet*, 23 Ekim 1932, s. 1.; *Cumhuriyet*, 6 Mayıs 1932, s. 1.; *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1932, s. 1.; Teoman Gül, *Türk Siyasal Hayatında Recep Peker*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 12.

Almanya'da kitleleri harekete geçirmede sağladıkları başarıları yerinde gördü. Muhtemelen parti marşı fikri de Peker'in zihnine bu dönemde yerleşti. Recep Peker marş vb. gibi pek çok yeni fikirle ülkeye dönüşünde tüzük ve program değişikliği için çalışmalara başladı. "Parti devlet özdeşliği" temelinde hazırlanan yeni tüzük ve program 1935 kurultayında oybirliği kabul edildi.¹⁹ Dolayısıyla parti marşı esası da bu yeni tüzükte yerini aldı.

Yukarıda da ifade edildiği üzere tüzükte parti marşının bir talimatnameye göre yapılacağı kaydı düşülmüş olmakla beraber, bu talimatnamenin akıbeti ile ilgili elimizde bir veri mevcut değildir. Ancak 1935 kurultayının üzerinden üç hafta geçmeden parti genel sekreterliğine marş konusunda bir önerinin geldiği tespit edilmektedir. 4 Haziran 1935 tarihli bir yazı ile bizzat Recep Peker'e başvuran İçel Mebusu Dr. Muhtar Berker,²⁰ bir yıl önce "ulusal bir marş" olmak üzere güftesini yazdığı bir şiire, sonradan partinin altı ana ilkesini içeren bir kıta eklediğini, ufak bazı değişiklikler yaptığını ve böylelikle parti marşı olabilecek bir manzum eser ortaya çıkardığını ifade etmekteydi.²¹ "*Ruhumun temiz heyecanlarının bir ifadesinden başka bir şey olmayan bu eserim, parti marşı olarak kabul edilmek şerefini kazanacak olursa benim için ne mutlu*" sözleriyle cümlelerine son veren Dr. Muhtar Berker'in manzum eseri şu şekildeydi:²²

Türkün bize Türk derler, onurluyuz, uluyuz.

Bu güzel yurt bizimdir, biz onun öz kuluyuz.

Köleliği bilmeyiz, çünkü biz Türk oğluyuz.

Koçak huylu, erdemli yiğit arslan soyluyuz.

Soysallık alanının yüce ay yıldızıyız.

Kamâlizim yolunun yıldırımından hızıyız.

Tarih bizden küçüktür, biz onun atasıyız.

Bilginin öz pınarı, sanatın ustasıyız.

Biz dünyanın incisi, eşsiz pırlantasıyız.

Türkün bize Türk derler, yüksek kültür ısıyız.

Soysallık alanının yüce ay yıldızıyız.

Kamâlizim yolunun yıldırımından hızıyız.

Güneş gibi parladık, biz doğuya tan verdik.

İrmak gibi çağladık, yeryüzüne can verdik.

Dört bucağa yayıldık, ışık verdik, kan verdik.

Türk adıyla evrene ünlü bir destan verdik.

Soysallık alanının yüce ay yıldızıyız.

Kamâlizim yolunun yıldırımından hızıyız.

Cumhuriyet türemiz, Atatürk önderimiz.

¹⁹ Ahmet Yıldız, "Recep Peker", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce c: 2 Kemalizm*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 60.

²⁰ Dr. Muhtar Berker kurultayda Şemsettin Günaltay başkanlığında teşkil edilen ve içinde parti marşı ibaresini de barındıran yeni tüzük ve programı inceleyen komisyonun üyelerinden biriydi. Bkz. *Ulus*, 10 Mayıs 1935, s. 3.

²¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01/2017.25.1, Lef: 120.

²² BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 121.

JHS

4

**History
Studies**

Volume 8
Issue 2
June
2016

Uluscuyuz, halkçıyız, devrimciyiz, layikiz.

Devletciyiz, birlikiz, birdir dileklerimiz.

Yoktur acun yüzünde eşimiz, benzerimiz.

Soysallık alanının yüce ay yıldızıyız.

Kamâlizim yolunun yıldırımından hızıyız

Dr. Muhtar Berker'in bu girişimi parti marşı ile ilgili genel sekreterliğe ulaşan ilk talep olsa gerek, Genyönkur üyesi İstanbul Mebusu Salâh Cimcoz²³ buna, "*marş dosyası açılıp icabında incelenmek üzere saklanması*" kaydını düşü. Böylelikle parti kayıtlarında ilk defa parti marşı ile alakalı bir dosya açıldı ve bundan sonra marş ile ilgili çalışmalara bu dosya üzerinden devam edildi. Recep Peker öncelikle bu hususta konunun uzmanı kişilerle bir takım görüşmeler gerçekleştirdi. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bunlardan biri de o sıralarda Musiki Muallim Mektebinde görev yapmakta olan Hasan Ferit Alnar idi. Peker 1936 yılı başlarına kadar yürüttüğü bu görüşmeler sonrasında parti marşının şu özellikleri bünyesinde barındırması gerektiğine karar verdi: "*Halk kolay söyleyecek, tekniği üstün olacak, inkılabın hızını, büyüklüğünü, hayatiyetini ifade edecek, Türk, motifi olacak, askeri yürüyüşe uyacak.*"²⁴

Recep Peker bundan sonra Mart 1936 sonlarında muhtelif ülkelerdeki parti marşı örneklerini dinlemek ve görmek, dolayısıyla bu hususta bir fikir edinmek amacıyla Berlin, Varşova, Moskova, Roma, Atina, Sofya, Belgrat, Viyana ve Bükreş elçiliklerine birer yazı göndererek, oralarda yapılmış olan "*milli, parti ve gençlik marşlarının*" ve söz konusu amaca uygun başka örneklerinin plak ve piyano notalarının gönderilmesini istedi.²⁵ 23 Mart tarihli bu talebe ilk olarak Berlin Büyükelçisi Hamdi Arpağ yanıt verdi. 4 Nisan tarihli cevabında Arpağ, söz konusu amaca hizmet edebilecek nitelikte 12 plak ile 16 notanın satın alınarak gönderildiğini ifade etmekteydi.²⁶ Almanya'dan notaları ve plakları gönderilen bazı dikkat çekici marşlar şunlardı:²⁷ "Dalgalan Alman Bayrağı Dalgalan", "Hitler Partisinin Marşı", "Genç İşçiler Marşı", "Alman Milli Marşı", "Büyük Süngü Marşı", "Alman İşçiler Cephesi Şarkısı", "Silah Başına Yurtdaş", "Heil Hitler (Var ol Hitler)", "Çelik Miğferlerin Resmi Marşı", "S.S. Kıtalarının Marşları", "Hava Müdafaası Marşı".

Nisan ayı içinde Almanya'dan sonra sırası ile Sofya, Belgrat ve Roma elçiliklerinden marş örnekleri gelmeye başladı. Bulgaristan'dan "Şumi Mariça" adlı milli marş ile "Makedonya İhtilalcileri", "Dobrucalılar", "Avcı Birliği", "Genç Avcılar" ve "Turist" marşlarını içeren 6 plak,²⁸ Yugoslavya'dan 4 milli marş ile "Yaşasın Şumadya", "Ey Solovenler", "Genç Sırbıye", "Ey Sırbıye", "Talebe" ve "Sevgili Yurt İçin" adlı gençlik marşları,²⁹ İtalya'dan ise "Giovinezza Faşist Marşı", "Garibaldi Marşı" ve "Roma Marşı"nın da bulunduğu 6 plak Ankara'ya ulaştı.³⁰

Mayıs ayında ise sırasıyla Polonya, Avusturya, Romanya ve Yunanistan elçiliklerinden marş notaları ve plaklar Ankara'ya gelmeye başladı. Polonya'dan 16 marş plakı gönderilmiş

²³ Kurultayda belirlenen Genyönkur üyeleri için bkz. *Ulus*, 17 Mayıs 1935, s. 1.; *C.H.P. Büyük Kurultay Görüşmeleri Tutulgası 9-16 Mayıs 1935*, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s. 3.

²⁴ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 103.

²⁵ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 101.

²⁶ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 99-100.

²⁷ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 21.

²⁸ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 95-96.

²⁹ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 88-90.

³⁰ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 51, 52, 79.

JHS

5

History
Studies

Volume 8
Issue 2
June
2016

olup, söz konusu marşlar şunlardı:³¹ “Bravo İtfaiyeler”, “Mareşal Bir Zafer Kazanmıştır”, “Tranpet Çavuşu Greguar”, “Mareşal Pilsudeski”, “Pontayovski”, “Polonya Halâ Yaşıyor”, “General”, “Birinci Liva Marşı”, “Uhlan Süvarileri Geldi”, “Harp Ne Güzel, Ne İyidir”, “İlkütaburk Taburu”, “Atlayın, Atlayın Atlara”, “Ona Elma Ağacının Altında Yalvardım”, “Hafif Topçu Marşı”, “Asker Yürüyüş Marşı”, “Kazma Kürek (İstihkam askerlerinin marşı)”. Avusturya’dan gönderilen marş adedi 7 olup, bunlar “Benim Avusturyam”, “Prens Eugen”, “Avusturya Bütün Saygıları Sanadır”, “Radetsky”, “Avusturya İttihadı”, “Deutsmeister”, “Biz Gençler Hazır Bekliyoruz”, “İmparatorun Avcıları Olalım” adlı marşlardan oluşmaktaydı.³² Bunların dışında Mayıs ayı içinde Romanya’dan 6³³ ve Yunanistan’dan 2 marş Ankara’ya ulaştı.³⁴

Haziran 1936’ya gelindiğinde Moskova hariç diğer tüm elçilikler kendilerine tevdi edilen vazifenin gereğini yapmış bulunuyorlardı. Ancak gelen tüm bu marş notaları yeterli görülmemiş olsa gerek, 10 Haziran 1936’da İsveç ve Estonya elçiliklerine müracaatla İsveç, Danimarka, Norveç, Finlandiya, Letonya, Estonya ve Litvanya’da kullanılan marşların notaları da talep edildi.³⁵ Bu talebe yönelik cevapların beklendiği bir dönemde, geç de olsa çalışmalarını tamamlayan Moskova Elçiliği 1 Temmuz 1936’da 8 adet marş notasının yola çıkarıldığı bilgisini verdi.³⁶ Baltık ve İskandinav ülkelerinden beklenen marşlar ise çok geçmeden Ankara’ya ulaştı. Baltık ülkelerinden 4, İskandinav ülkelerinden 5 marş notası gelmiş olup, bunlar çoğunlukla ilgili ülkelerin milli marşlarından oluşuyordu.³⁷

CHP Genel Sekreterliği tüm bu gelen plak ve notaların mahalli rayice göre belirlenen bedellerini peyderpey ilgili elçiliklere gönderdi. Nitekim tespit edebildiğimiz kadarıyla bu kapsamda Berlin’e 54.10 Mark, Sofya’ya 69 Fransız Frangı, Belgrat’a 169 Dinar, Viyana’ya 65.57 Şilin, Roma’ya 231 Liret, Bükreş’e 660 Ley, Varşova’ya 28 Zloty ve Tallin’e 67.90 Fransız Frangı havale edildi.³⁸

Neredeyse bütün Avrupa ülkelerinden bu şekilde getirilen marşlar üzerinden ne tür bir çalışmanın yürütüldüğü hususunda elimizde bir veri mevcut değildir. Anlaşıldığı kadarıyla parti marşı yapmak üzere yapılan tüm bu çalışmalar Genel Sekreter Recep Peker’in 15 Haziran 1936’da görevden alınması ile kesintiye uğradı. Söz konusu tarihte parti-devlet özdeşliğini sağlamak üzere İçişleri Bakanı Parti Genel Sekreteri yapılırken, illerdeki parti başkanlıkları da valilikler ile birleştirildi.³⁹

Arşiv kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’nın Parti Genel Sekreteri olmasıyla beraber parti marşı konusu genel merkezin gündeminden düştü. Muhtelif tarihlerde teşkilatlardan bandolarda çalınmak üzere parti marşı talep edildiğinde verilen yanıt çoğunlukla, “*parti marşı henüz basılmamıştır, tabedildiğinde kâfi miktarda gönderilecektir*” biçiminde oldu.⁴⁰ Yine teşkilatlardan parti marşının bulunmamasından ötürü dile getirilen dilek ve şikâyetler ise “*dosyasına*” denilerek, arşive kaldırıldı. Nitekim aşağıda aynen nakledilen 20 Eylül 1937 tarihli ve CHP Nazilli İlçe Yönetim Kurulu Başkanı imzalı yazının akıbeti de belirtildiği üzere “*dosyasına*” gönderilmek oldu:

³¹ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 50, 60.

³² BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 59, 82.

³³ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 61.

³⁴ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 54, 68.

³⁵ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 40, 41.

³⁶ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 36-37.

³⁷ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 25-27, 34, 35, 63.

³⁸ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 35, 42-48.

³⁹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler*, İstanbul 1952, s. 571.

⁴⁰ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 8-9.

JHS

6

History
Studies

Volume 8

Issue 2

June

2016

CHP Genel Sekreterliğine,

Sümerbank'ın Nazilli'de yaptırdığı basma fabrikasındaki montaj işinin hitam ermesi ve ilk basma topunun makinalardan çıkarılması şerefine direktörlük tarafından tertip edilen baloda 11/9/937 akşamı ben de davetli olarak bulundum. Davetliler Türk ve Rus vatandaşlarından ibaret olmak üzere tahminen iki yüz kişi kadardı. Bir aralık Türk İstiklâl Marşı çalındı. Ayakta ve derin bir huşu içinde hep birlikte dinlendi. Bitiminde coşkun alkışlarla alkışlanan marşımız gök[ğ]sümüzü kabarttı.

İstiklâl Marşımızın güfte ve bestesi hakkında mütalaa dermiyan edecek vaziyette değilim. Buna selâhiyetim yoktur. Yalnız bizim İstiklâl Marşından sonra orada hazır buluna Ruslar hep bir ağızdan [bir marş] söylediler ki, seslerindeki ahenk ve mehabet beni de arkasından sürükledi. Yanımdaki bir arkadaşına bunun ne marşı olduğunu sordum. “Rusların parti marşıdır” dedi. Aldığım bu cevap üzerine bizim inkılapçı partimizin ne için böyle marşı olmasın, ne için böyle toplantılarda dost milletlerin parti marşları söylenirken bizim de söyleyecek bir marşımız bulunmasın diye şahsen üzüldüm. Noksanın partimizin büyük şefleri tarafından da his edilmediğine şüphe yoktur. Hatırlatmak ve bize bir parti marşı armağan etmeleri parti genel sekreterliğimizin verimli mesailerinden beklenildiğini arz etmek suretinde bulunduğumdan dolayı affımı diler, sonsuz saygı ve sevgilerimi sunarım.⁴¹

Bu ve buna benzer parti marşı isteğinin yanı sıra, parti genel sekreterliğine marş güfte önerileri yapıldığı da tespit edilmektedir. Bu öneriler de yine “dosyasına” denilerek, arşive kaldırılmıştır. Bu hususta elimizde 1941 yılına ait iki marş teklifi vardır. Bunlardan ilki Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü Muhasibi Ekrem Şenozan’a ait “Cumhuriyet Halk Partisi Marşı”dır. Nitekim söz konusu marş şu dizelerden oluşmaktaydı:⁴²

Ün almışız başbuğumuz Milli Şef,
Cumhuriyet ruhumuzda bir güneş,
Halk Partisi bu güneşe uygun eş;
Rehberimiz Cumhuriyet Halk Partisi
Bu partiye dense reva Türk Kâbesi..
Altı Ok’tur meş’alemiz nur saçar,
Bu meş’ale zaferlere yol açar,
Bu ışıklı yoldan giden hür yaşar;
Rehberimiz Cumhuriyet Halk Partisi
Bu partiye dense reva Türk Kâbesi..
Kahramanımız, tarihimiz şan dolu,
Uyanıkız, görüyoruz öz yolu,
Tetikteyiz; kolluyoruz sağı solu;

⁴¹ BCA, 490.01/2017.25.1, Lef: 7.

⁴² BCA, 490.01/2017.26.1, Lef: 39-40.

JHS

7

History
Studies

Volume 8
Issue 2
June
2016

Rehberimiz Cumhuriyet Halk Partisi

Bu partiye dense reva Türk Kâbesi..

Bu partidir yurtdaşları toplayan,

Bir vefalı anne gibi kollayan,

Düşkünlere el uzatan, saklayan;

Rehberimiz Cumhuriyet Halk Partisi

Bu partiye dense reva Türk Kâbesi..

Yoksullara sanki ana kucağı,

Halk Partisi faziletin ocağı,

Şenlendirir her bir köşe bucağı;

Rehberimiz Cumhuriyet Halk Partisi

Bu partiye dense reva Türk Kâbesi..

Bu partidir neş'e saçan her yurtdaşa,

Bu partidir umran veren dağa taş,

Şenlendiren yurdumuzu baştanbaşa;

Rehberimiz Cumhuriyet Halk Partisi

Bu partiye dense reva Türk Kâbesi..

Önerilen ikinci marş ise Bursa Müzikevi Bando Şefi Hail Teker'e ait "Altı Ok Marşı"dır. Bu marş da şu mısralardan oluşuyordu:⁴³

Altı oktur rehberimiz yurdumuzun güneşi

Partimiz halk partisidir cihanda yoktur eşi

Altı okun gölgesinde yaşayacak partimiz

Yolumuzdan dönmeyiz biz inkılab hedefimiz

Cumhuriyetçi layıkız

İnkılabçı hem halkçıyız

Partisine iman eden

Milliyetçi devletçiyiz

Ata yurdu altı okla sönmeyen ılık saçdı

Başımızda İnönü ile ülkümüz dağlar aşdı

Partimize biz and içtik genç ihtiyar hepimiz

Başka parti bilmiyoruz hak yoludur partimiz

Yürüyelim arkadaşlar

JHS

8

**History
Studies**

Volume 8

Issue 2

June

2016

⁴³ BCA, 490.01/2017.26.1, Lef: 20-23.

Unutmayın andımızı

Yarışalım ileriye

Söyleyerek marşımızı

Parti genel sekreterliği gelen tüm talepleri sürekli olarak arşive kaldırmakla beraber, tüzükteki parti marşı ibaresi yerinde durmaktaydı. Nitekim 1938 ve 1939 nizamnamelerinde “*Partinin ana vasıflarını gösteren altı oklu bir bayrağı, bir rozeti ve bir marşı vardır. Bunlar talimatnamesine göre yapılır ve kullanılır*”⁴⁴ ifadesi aynen korunurken, 1943 nizamnamesinde bu ifade “*Partinin ana vasıflarını gösteren altı oklu bir bayrağı vardır. Bir de marşı olacaktır.*” biçimine dönüştürüldü.⁴⁵

1943 nizamnamesinde “*Bir de parti marşı olacaktır*” biçiminde gelecek zamana yapılan bu gönderme, ancak dört yıl sonra ete kemiğe büründü. Kasım 1947’de yapılacak olan VIII. Kurultay’a sunulacak tüzük tasarısının incelenmesi amacıyla 9 Eylül’de toplanan parti divanı ve genel idare kurulu, “Dağ Başını Duman Almış” marşını parti marşı olarak kabul etti ve bu kabul bir genelgeyle teşkilata bildirildi.⁴⁶ 9 Eylül 1947 tarihli ve C.H.P Genel Sekreteri adına Trabzon Milletvekili Faik Ahmet Barutçu imzalı genelge şu şekildeydi:⁴⁷

C.H.P. Tüzüğü’nün yedinci maddesinde “Partinin bir de marşı olacaktır...” denilmektedir. Parti Genel İdare Kurulu, Tüzüğün bu hükmünü yerine getirmek üzere “Dağ Başını Duman Almış” marşını, Parti Marşı olarak kabul etmiştir. Bilindiği gibi bu marşı, Partimizin kurucusu ve ebedi Başkanı Kemal Atatürk, Milli Mücadele başlamak üzere 19 Mayıs 1919’da Anadolu’ya çıkıp yurt içine doğru ilerlerken yanlarındaki yaverlerine söyletmişlerdir.

Atatürk bu marşı nasıl telâkki ettiklerini 1937 yılında şu sözlerle belirtmişlerdir:

“Arkadaşlar.. ben 1919 senesi Mayıs ayı içinde Samsun’a çıktığım gün elimde maddî hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevî bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete bu Türk milletine güvenerek işe başladım. Samsun’dan Anadolu içlerine kırık bir otomobille gidiyordum. Yanımda öteden beri yaverliğimi yapan Salih ve Cevat Abbas’tan biri bulunuyordu. O kırık otomobil Anadolu yollarında ilerlerken ben daima düşünür ve yaverime, şimdi sizin terennüm ettiğiniz marşı söyletirdim. Ben Türk ufuklarından bir gün behemehal bir güneş doğacağına bunun hararet ve kuvveti bizi ısıtacağına, bundan bize bir güç çıkacağına o kadar emindim ki bunu adeta gözlerimle görüyordum. O marşı okutup tekrar ettirmekten maksadım, Türk’ün bu güneşi doğunca muvaffak olacağını anlatmaktı...”

Marşın notası yakında teşkillerimize gönderilecek ve nerelerde söyleneceği de ayrı bir genelge ile tâyin edilecektir.

⁴⁴ C.H.P Tüzüğü (26.12. 938 tarihinde üsnomal toplanan Büyük Kurultay tarafından onaylanmıştır), Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara, s. 4.; C.H.P. Nizamnamesi Partinin Beşinci Büyük Kurultayınca kabul edilmiştir, 29 Mayıs 1939, Ulus Basımevi, Ankara, s. 4.

⁴⁵ C.H.P. Nizamnamesi (Partini VI. Büyük Kurultayının 12.VI. 1943 Tarihindeki Toplantısında Kabul Edilmiştir), Zerbamat Basımevi, Ankara 1943, s. 3.

⁴⁶ Ulus, 9 Eylül 1947, s. 1.

⁴⁷ BCA, 490.01/7.39.19, Lef: 2.

JHS

9

History
Studies

Volume 8
Issue 2
June
2016

Marşın yukarıda izah edilen kabul ediliş sebepleri üzerinde Partili, Partisiz bütün vatandaşların aydınlatılmasını ve bu kararın duyurulmasını sevgilerimle dilerim.

İlçe, Bucak, Ocak İdare Kurullarına ve Halkevi ve Halkodaları Başkanlıklarına gönderilmek üzere yeter sayıda C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanlarına gönderilmiş ve bilgi olarak C.H.P Bölge Müfettişlerine sunulmuştur.

Bu şekilde parti marşı olarak kabul edilen “Dağ Başını Duman Almış” marşı, esasında I. Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıkmıştır. Besteci Felix Körling’e ait “Tre Trallende Jänter” adlı İsveç anonim şarkısı 1909’da Selim Sırrı (Tarcan) Bey tarafından İsveç’ten ülkeye dönüşte getirilmiş, Cihan Harbinin ilk günlerinde İstanbul Erkek Muallim Mektebi Türkçe hocası Ali Ulvi (Elöve) Bey’e güftesi ısmarlanmış ve böylelikle 1915-1916 ders yılı ortalarında söz konusu marş ortaya çıkmıştır. İlk olarak bu okulda söylenen marş, daha sonra gençlik gösterilerinde sürekli olarak kullanılmıştır⁴⁸. Muhtemelen Mustafa Kemal de bu marşı savaş yıllarında İstanbul’da olduğu dönemde duymuş ve beğenmiştir.⁴⁹

“Dağ Başını Duman Almış” marşı esasında Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kamusal alanda sıkça kullanılan marşlardan biri olmuştur. Tek parti yönetimi boyunca muhtelif açılışlarda ve Halkevi etkinliklerinde bu marş sıkça kullanılmıştır.⁵⁰ Ancak özellikle 19 Mayıs gününün 1938’de Gençlik ve Spor Bayramı ilan edilmesi⁵¹ ile törenlerde bu marşın programa konulması, toplumda tanınırlığını daha da arttırdı. 19 Mayıs Tören Programları’nda tören komutanının işaretiyle bütün gençlik ve halk “Türk ulusu ve Cumhurbaşkanı” adına üç defa sağol şeref çağrısında bulunduktan sonra söz konusu marş söylenmekteydi.⁵² Marş resmî törenlerin yanı sıra çok partili hayata geçişle beraber neredeyse bütün partilerce kitle ruhunu örgütlemek adına seçim mitinglerinde ya da parti kongrelerinde söylendi. CHP kadar Demokrat Parti (DP) de bu marşı kullandı. Örneğin 1946 seçimleri öncesinde DP Aydın mitinginde,⁵³ seçim sonrası yine DP’lilerce Aydın’da yapılan protesto yürüyüşünde⁵⁴ kalabalık hep bir ağızdan bu marşı söyledi. Marş partilerin dışında gençliğin yaptığı muhtelif tel’in mitinglerinin ve yürüyüşlerinin de vazgeçilmezi oldu. Örneğin Atatürk’e yazı ile hakarete bulunduğu gerekçesiyle 1947 Mayıs ve Haziran aylarında yapılan nerdeyse tüm protesto mitinglerinde “Dağ Başını Duman Almış” marşı hep bir ağızdan söylendi.⁵⁵ Dolayısıyla “Dağ Başını Duman Almış” marşı 1947 yılı itibarıyla halka mal olmuştu.

Parti genel idare kurulunun yukarıda belirtilen genelgesi parti teşkilatına ulaşır ulaşmaz, marş tüm parti etkinliklerinde kullanılmaya başlandı. Nitekim kararın üzerinden daha bir hafta geçmeden, 15 Eylül’de Ankara merkez ilçeye bağlı Misakımilli bucağının Kızılbey ocağı kongresinde seçimi müteakip parti marşı hep bir ağızdan söylenmiştir.⁵⁶ Sonraki günlerde de partinin muhtelif ocak kongrelerinde marşın söylenmesine devam edilmiştir.⁵⁷

⁴⁸ Akşam, 14 Eylül 1947, s. 4.; Üngör, *Türk Marşları*, s. 205.

⁴⁹ Ulus, 9 Eylül 1947, s. 2.

⁵⁰ Bir halkevi etkinliğinde kullanımı için bkz. Savaş Sertel, “Tunceli’de Açılan Halkevleri ve Halkodaları (1937-1951)”, *Tarih Okulu Dergisi*, S: XV (Eylül 2013) s. 210.

⁵¹ Bkz. *Resmî Gazete*, Sayı: 3950, 4 Temmuz 1938, s. 10159.

⁵² Ulus, 22.5.1939, s. 3, 6.; *Vatan*, 22.05.1941, s. 5.

⁵³ Menderes Akdağ, *1946-1950 Yılları Arasında Aydın’da Siyasal Yaşam*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2007, s.296.

⁵⁴ Akdağ, *1946-1950 Yılları Arasında*, s.304.

⁵⁵ Ulus, 22.5.1945, s. 3.; Ulus, 24.6.1947, s.3.

⁵⁶ Ulus, 16.10.1947, s. 2.

⁵⁷ Ulus, 10.11.1947, s. 2.

JHS

10

History
Studies

Volume 8
Issue 2
June
2016

CHP VIII. Kurultay günü gelip çattığında genel kabul, “Dağ Başını Duman Almış” marşının artık parti marşı olduğu yönündeydi. Kurultayda 9 Eylül 1947 tarihli genelgenin kabul edileceğine kesin gözüyle bakılıyordu. Ancak 17 Kasım’da kurultay açılıp, ertesi gün tüzük tasarısı görüşmelerine başlandığında, tüzük komisyonunda hiç beklenmedik bir gelişme yaşandı. 18 Kasım’da Tevfik Sılay başkanlığında toplanan tüzük komisyonu⁵⁸ tasarının bayrak ve marş ile ilgili 5. maddesine sıra geldiğinde, siyasî partilerin bunlara ihtiyacı olup olmadığı hususunda ciddi bir tartışma yaşadı. Delegelerden bazıları bayrağın ve özellikle de marşın daha çok “sağ ve sol ifratçı partilere has bir şey” olduğunu gerekçe göstererek, “Dağ Başını Duman Almış” marşının parti marşı olarak kabulüne karşı çıktılar. Buna karşı bazı delegeler ise marş fikrine gayet sıcak bakarken, “Atatürk’ün hoşlandığı ve söylediği bir şarkının” marş olarak kabulünün de gayet doğal olduğu görüşünü savundular. Tartışmalar sonunda söz konusu madde “Partinin prensiplerini gösteren altı oklu bir remzi vardır” biçimine dönüştürüldü ve bu şekilde parti marşı kaydı tüzükten çıkarıldı.⁵⁹ Dolayısıyla “Dağ Başını Duman Almış” marşı da sadece 70 gün kadar CHP marşı olarak kullanılabilirdi. Kurultayın bu kararı ile halka mal olmuş olan marş, tekrar halka iade edildi. Nitekim marş sonraki yıllarda gençlik nümayişlerinde,⁶⁰ Kıbrıs mitinglerinde⁶¹ ve muhtelif parti ve kongre mitinglerinde yine sıkça kullanılmaya devam etti.⁶²

Sonuç

Otoriter rejimlerin revaç bulduğu 1930’ların ortalarında CHP, Avrupa’daki örneklerinden hareketle, bir kitle mobilizasyon aracı olarak marştan istifade etmek istemiş ve Recep Peker’in gayretleriyle bir arayış içerisine girmiştir. Bu kapsamda Avrupa’dan pek çok örnek getirilmiş, uzmanlardan fikir alınmıştır. Ancak bu arayış, Recep Peker’in 1936’da parti genel sekreterliği görevinden uzaklaştırılması ile yaklaşık 11 yıl kesintiye uğramıştır. Çok partili hayata geçiş ile beraber kızılsan siyasi ortamda CHP, toplumu etkilemek ve tercihleri kendi tarafına kanallize etmek ve bir güç iklimi yaratmak için tekrar marş arayışına yönelmiş ve 1947’de “Dağ Başını Duman Almış” Marşı’nı parti marşı olarak kabul etmiştir. Parti genel merkezinin tek taraflı bu kabulü aynı yıl yapılan kurultayda sürpriz biçimde karşılık bulmamış ve parti marşı kaydı tüzükten çıkarılmıştır. Bu kararın almasında CHP’nin kendini “müfrit” partilerle aynı kategoride görmeme düşüncesinin etkili olduğu şüphesizdir. CHP bu kararı ile “daha çok sol ve sağ müfrit partilerin” alametifarikası olarak görülen marşı tüzükten çıkararak, ülkenin kızılsan siyasi atmosferinde, kendini uçlarda değil, toplumun tüm kesimlerini kucaklayan bir parti olarak gösterme gayreti içinde bulunmuştur.

JHS

11

History
StudiesVolume 8
Issue 2
June
2016

⁵⁸ CHP Yedinci Büyük Kurultayı, Ankara 1947, s. 294.

⁵⁹ Ulus, 18.11.1947, s. 5.; Akşam, 19 Kasım 1947, s. 2.; CHP Yedinci Büyük Kurultayı..., s. 295.

⁶⁰ Bkz. “Ankara Hukuk Fakültesi Gençlerinin nümayişi”, Cumhuriyet, 24 Aralık 1948, s. 1.

⁶¹ Cumhuriyet, 17 Ocak 1950, s. 1-3.

⁶² Akşam, 26 Haziran 1949, s. 1.; Cumhuriyet, 1 Şubat 1950, s. 3.; Cumhuriyet, 30 Nisan 1950, s. 1.

Kaynaklar

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Sürelî Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Resmî Gazete

Ulus

Vatan

Kitap, Makale vd.

AKARCALI Sezer, *2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, İmaj Yayınları, Ankara 2003.

AKDAĞ Menderes, *1946-1950 Yılları Arasında Aydın'da Siyasal Yaşam*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2007

CLARCK Toby, *Sanat ve Propaganda Kitle Kültürü Çağında Politik İmge*, Çeviren: Esin Hoçcusu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.

C.H.P. *Büyük Kurultay Görüşmeleri Tutulgası 9-16 Mayıs 1935*, Ulus Basımevi, Ankara 1935.

C.H.P. *Nizamnamesi Partinin Beşinci Büyük Kurultayınca kabul edilmiştir, 29 Mayıs 1939*, Ulus Basımevi, Ankara.

C.H.P. *Nizamnamesi (Partini VI. Büyük Kurultayının 12.VI. 1943 Tarihindeki Toplantısında Kabul Edilmiştir)*, Zerbamat Basımevi, Ankara 1943.

C.H.P. *Tüzüğü*, Ulus Basımevi, Ankara 1935.

C.H.P. *Tüzüğü (26.12. 938 tarihinde üsnomal toplanan Büyük Kurultay tarafından onaylanmıştır)*, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara.

CHP *Yedinci Büyük Kurultayı*, Ankara 1947.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, 1927.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı, TBMM Matbaası, Ankara 1931.

ÇELİKÇİ Abdulsamet - KAKIŞIM Can, "İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi", *Anemon*, 1 (2), 2013, 83-99.

DOMENACH Jean-Marie, *Politika ve Propaganda*, Çeviren: Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İstanbul 1995.

GÜL Teoman, *Türk Siyasal Hayatında Recep Peker*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

KUTLUK Fırat, *Müzik ve Politika*, Doruk Yayıncılık, Ankara 1997.

JHS

12

**History
Studies**

Volume 8
Issue 2
June
2016

- MERMUTLU Bedri, “Marşlar ya da Musikinın Siyasi Tarihle Akordu”, *Tarih Bilinci*, S: 4 (Nisan-Mayıs-Haziran 2008).
- MERMUTLU Bedri, “Toplumsal Zihniyet İnşa ve Anlama Aracı Olarak Marşlar”, *Tarih Bilinci*, S: 6 (Ekim-Kasım-Aralık 2008).
- ÖZTUNA Yılmaz, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, c:2, İstanbul 1974. Etem Üngör, *Türk Marşları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1966, s. 39-67.;
- ÖZTÜRK Selim, “Siyasal İkna ve Seçim Müzikleri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, *İletişim ve Diplomasi*, Yıl: 2, S: 3 (Temmuz-Aralık 2014).
- SAY Ahmet, *Müzik Sözlüğü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara 2005.
- SERTEL Savaş, “Tunceli’de Açılan Halkevleri ve Halkodaları (1937-1951), *Tarih Okulu Dergisi*, S: XV (Eylül 2013).
- TUNAYA Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasi Partiler*, İstanbul 1952.
- YILDIZ Ahmet, “Recep Peker”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce c: 2 Kemalizm*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 58-63.

JHS

13

**History
Studies**

Volume 8
Issue 2
June
2016